

Список використаних джерел

1. Гончарова О. С. Вилучення елементів колоніального минулого з символічного простору міста Харкова (2014–2024 роки). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету* : збірник наукових праць. Серія «Історичні науки». Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2024. Вип. 67. С. 239–245.
2. Горінов П., Драпушко Р. Становлення національної ідентичності українців як основа національної безпеки української держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 26–30.
3. Концептуалізація пам'ятійного дискурсу в умовах російсько-української війни. Аналітична записка / відп. ред. : Р. Голик, Г. Дидик-Меуш ; авт. колектив : Р. Голик, І. Орлевич, Г. Дидик-Меуш, Н. Колб, Н. Мисак, П. Артимишин, Е. Казан. Львів : НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2024. 150 с.

ГОРЛО Наталя Віталіївна,
професор кафедри політології
Запорізького національного
університету, доктор політичних наук,
професор

ІДЕЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українська ідентичність, національні цінності та національна ідея мають важливе засадниче значення для процесу українського націєтворення. З позицій конструктивізму як етнополітичної теорії будь-яка ідентичність не може виникати спонтанно, а передбачає тривалий у часі процес її конструювання, що свідчить про керованість процесу. Ідентифікація індивідом себе як члена національної спільноти неможлива без усвідомлення мети і значення цього процесу для життя самої людини. Іншими словами, будь-який процес ідентифікації вибудовується як раціонально-корисний для індивіда та спільноти, до якої він належить. Саме тому у процесі формування української ідентичності національні цінності та національна ідея здатні виконати важливу функцію цілепокладання, надаючи сенс буттю людини як представнику нації та, більш загально, буттю нації і національної держави у цілому. Тож дослідженню актуальних питань формування національної ідентичності та ідейних засад цього процесу і присвячена наукова розвідка.

Передусім зауважимо, що поняття «українська ідентичність» може мати різне значення і позначати як відчуття належності індивіда до етносу (етнічна ідентичність), так і до нації як до політичного утворення. Зосередимо увагу саме на другому значенні, адже Україна є багатоетнічною державою, у якій український етнос є титульним, а держава захищає права усіх національних меншин (спільнот), тому всі етноси у сукупності формують українську

політичну націю. Для України наявність політичної нації і розвиненої національної ідентичності є ознакою єдності суспільства і запорукою його стійкості. На жаль, довгий час процес формування національної ідентичності в Україні відбувався спонтанно, тобто держава не приділяла значної уваги цьому питанню, ігноруючи у своїй політиці соціокультурні аспекти. Таке нехтування націєдентифікаційними практиками було характерне для української влади майже протягом чверті століття (до 2014 року і за винятком президентства В. Ющенка). Наслідком цього стало парадоксальне явище, коли деяка частина українців ототожнювала себе з радянським народом і державою, які вже зійшли з історичної арени.

І тільки з початком повномасштабної агресії росії проти України держава зацентрувала увагу на необхідності цілеспрямовано й послідовно, у межах державної політики, формувати національну ідентичність. Було прийнято низку нормативно-правових актів, серед них Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022 р.), Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року (2023 р.), Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року (2024 р.) та інші. Зокрема, у Концепції зазначено, що утвердження української національної та громадянської ідентичності є одним із пріоритетів гуманітарної політики держави з метою формування і подальшого розвитку єдності Українського народу навколо суспільно-державних (національних) цінностей України [1]. Усі документи визнають важливість керованості цим процесом, до якого долучаються такі суб'єкти, як центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, населення, інститути громадянського суспільства, міжнародні партнери.

Процес формування будь-якої ідентичності завжди спирається на певні ідейні засади, які задають змістовне наповнення процесу ідентифікації. Для національної ідентичності таким вектором може виступати національна ідея, яка задає сенс буттю нації і окреслює бачення нею свого минулого, місця у сьогоденні та власної місії. У зазначених вище документах поняття «національна ідея» відсутнє, натомість у Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022 р.) зазначені ціннісні орієнтири утвердження української національної та громадянської ідентичності, якими є суспільно-державні (національні) цінності України, що виступають «концептуальною основою та консолідуючими чинниками утвердження української національної та громадянської ідентичності, фундаментом для гармонізації інтересів людини, забезпечення стабільності в суспільстві та сталого розвитку держави» [2]. У Законі виокремлені чотири суспільно-державні (національні) цінності як засадничі для формування національної ідентичності: соборність, самобутність, воля та гідність. П. Гай-Нижник наголошує, що національні цінності є важливими чинниками формування

основ концепту національної ідеї [3]. Отже, названі цінності і складають ядро української національної ідеї, яка формувалася народом протягом століть у процесі виборювання своєї державності; саме на їх основі має реалізовуватися політика ідентичності, керована державою.

Безумовно, національна ідея не визначається директивно державним нормативним актом, а акцентується зусиллями духовних та інтелектуальних еліт. Початки української національної ідеї пов'язують з українським національним відродженням кінця XVIII – початку XIX ст. Саме у цей час була написана «Історія Русів» – праця анонімного автора, який наголошував на існуванні самобутнього народу з власними культурними і державницькими традиціями. Одним із провідників української національної ідеї є Тарас Шевченко. Значний внесок у формування української національної ідеї внесли представники націоналізму – М. Міхновський, Д. Донцов, Ю. Липа та інші. Саме у їхніх працях знайшли відображення ідеї свободи, гідності та ін. Тож виокремлення у законі названих національних цінностей відповідає історичному досвіду українського народу.

Отже, процес формування української ідентичності з огляду на становлення в Україні політичної нації спирається на ідейні засади, що втілені у системі національних цінностей (національній ідеї), до яких належать соборність, самобутність, воля та гідність. Згідно із законодавством, утвердження національної ідентичності на основі зазначених цінностей відбувається у процесі національно-патріотичного і військово-патріотичного виховання та громадянської освіти. До необхідності керування процесом формування національної ідентичності Українська держава прийшла внаслідок розуміння високої ціни нехтування націєтворчими практиками. Наразі є розуміння того, що політика ідентичності повинна стати однією з пріоритетних у державі у контексті забезпечення національної єдності та стійкості.

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 лют. 2024 р. № 141-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2024-%D1%80#Text>
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України № 2834-IX від 13 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Гай-Нижник П. Українська національна ідея: соборні чинники та визначальні засади. *Інтернет-ресурс газети «Галичина»*. 30 верес. 2025 р. URL: <https://galychyna.if.ua/article/ukrayinska-natsionalna-ideya-soborni-chinniki-ta-viznachalni-zasadi/>

